

# FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

NR 4 2010

## LENA HAR ORDET

Där ute var det ruskväder med regn och blåst, men inne var det varmt och förväntansfullt. Martin Giertz skulle presentera sin bok om den svenska prästgården för Torpa hembygdsförening. Jag hade med mig en gäst: Sebastian Awet, vice ordförande i Karibu Tanzania, som besökte Sverige för andra gången. Vad skulle han se i detta väldigt svenska sammanhang?

Jo, befanns det, han såg mycket. Han såg att alla som kom skakade hand med varandra och ofta bytte några ord. Han såg och hörde att Martins framställning följdes med stort intresse och möttes med frågor och kommentarer, instämmanden och skratt. Det vankades kaffe, och sedan satt människor länge kvar och samtalande med varandra lugnt och livligt. En sak undrade han förstås över: bara två kunde kallas yngre. Varför var där inte fler i de åldrarna? Men han var entusiastisk och förtjust.

Hans Hovenberg, SFHLs internationella ombudsman och fortbildningsansvarig för folkhögskolan under många år, brukade säga att möten med andra människor och kulturer hjälper en att se sin egen värld klarare. Det var det här mötet ett exempel på.

Ydre finns för närvarande med i ett forsknings-sammanhang: Linköpings universitet bygger vidare på det epokgörande arbete som kultur-geografen Torsten Hägerstrand i Lund genomförde med Asby som centrum under 1950- och

1960-talen. Ydre har cirka 3700 invånare och 114 ideella organisationer. Nu studerar doktornen Martin Berry olika former av deltagandedemokrati i ett projekt som kallas Ydre återbesökt.

Folkbildaren Gunnar Hirdman såg det sociala livet i föreningar, studiecirkel och församlingar som basen för att bygga en verklig demokrati. Han kallade det "gemenskapsvärdet", och det ingår i vad vi idag kallar det civila samhället.

Det är alltid givande för folkbildningen att se samhället runt omkring. I vår inbjuder sydsvenska veteraner till studiedagar om hur samhället förändras, två dagar med Malmö som utgångspunkt, 13 och 14 april. Mer information finns i en särskild notis här i medlemsbladet.

Och årsmötet kommer att avhållas den 18 maj på Örebro folkhögskola, som bytt huvudman från Landstinget till Evangeliska Frikyrkan. Efter förhandlingarna orienterar oss Signhild Håkansson om folkhögskolans dagsläge. Markera de här dagarna i nya almanackor!

Närmast i tiden har vi nu helger som vi hoppas blir ljusa och givande, i flera bemärkelser.

Lena Skördeman



*God helg!*

# FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEMLEMSBLAD  
FÖR FOLKHÖGSKOLANS  
VETERANFÖRENING

[www.vetfolk.dinstudio.se](http://www.vetfolk.dinstudio.se)

**Nummer 4**  
**ÅRGÅNG 10**  
DECEMBER 2010

MEDLEM I FÖRENINGEN BLIR DU  
GENOM ATT BETALA IN MEDLEMSAVGIFTEN  
F.N. 100 KRONOR PER ÅR  
TILL FOLKHÖGSKOLANS VETERANFÖRENING  
PLUSGIROKONTO 400 28 34 - 2  
GLÖM INTE ATT ANGE NAMN OCH ADRESS



## INNEHÅLL

Lena har ordet	1
Kort och blandat från redaktionen	2
Folk- högskola – intryck från två olika lärmiljöer	3
Västerås en ung rörelsefolk - högskola – eller två ?	6
Fritidsledarskolorna – en progressiv kraft i folkhögskolan	8
Några glimtar från folkhögskoleveteranernas studieresa till Berlin	10

### Redaktionskommitté

Egil Boräng  
[egil.boraeng@swipnet.se](mailto:egil.boraeng@swipnet.se)

Jörgen Håkansson  
[jorgenh1@telia.com](mailto:jorgenh1@telia.com)

Rune Nilsson  
[rune.nilsson@folkbildning.net](mailto:rune.nilsson@folkbildning.net)

### Grafisk formgivare

Bertil Forsberg Consulting  
[bfgrafiskdesign@yahoo.se](mailto:bfgrafiskdesign@yahoo.se)

## Kort och blandat från redaktionen

Detta är årets sista nummer av Folkhögskoleveteranen. Att vara redaktionsmedlem för ett medlemsblad kan förmodligen vara ganska slitsamt om det är svårt att få in material att fylla sidorna med. Så icke när det gäller den här tidningen. Goda bidrag kommer in från våra medlemmar. Men vi vill gärna ha flera. Fundera på om du inte har något att skriva om som har anknytning till folkhögskola och folkbildning. Hör av dig till någon i redaktionskommittén. Vi vill också gärna ha syn-punkter på tidningen och förslag på vad ni vill läsa i kommande nummer.

### Julklappstips

Att det finns många goda skribenter i våra led märks också på att flera producerat sig i bokform. Om man vill ge bort hårda julklappar så kommer här ett par förslag.

I sin ledare på föregående sida nämner Lena folkbildaren Gunnar Hirdman. Han var den som skapade det berömda studiehemmet Arosgården i Västerås och han var ABF:s förbundsstudierektor under tjugo år. Georg Karlsson, en av veteranföreningens medlemmar har skrivit en bok med titeln: *Gunnar Hirdman – Humanisten, demokraten, folkbildaren, en levnadsteckning* (Förlaget Futurum)

Georg studerade vid Brunnsviks folkhögskola i slutet av 1950-talet och mötte då Hirdman och fascinerades av hans sätt att undervisa: "Det viktiga för honom var inte att sprida så många 'sanningar' som möjligt till kursdeltagarna utan att konsekvent stimulera dessa till eget tänkande!" – Denna princip tilltalade Georg Karlsson starkt och när han själv blev folkhögskollärare, med ett av sina huvudintressen i den fria och informella folkbildningens idéutveckling, började tanken på att skriva en biografi om sin forne lärare ta form hos honom.

I Georgs bok får vi följa Gunnar Hirdmans livsväg från ungdomen i Avesta via Arosgården till framträdande engagemang inom såväl den svenska som den internationella arbetarbildningen under närmare fyrtio år under 1900-talets första hälft. Hirdman verkade inte bara inom ABF utan också i samverkan med andra organisationer, inte minst kristna – trots att han själv var agnostiker.

En annan skribent i våra led är Monica Roselius, som bland annat skrivit *Vägvisarna genom folkhemmets folkhögskola* (1997), som är en intervjubok, där erfarna folkbildare berättar. Så här skriver Monica: "Många folkhögskollärare kom in i skolformen som unga, ivriga att förändra och utveckla – men också med intresse och respekt för folkhögskolans kulturarv och de äldre folkbildarnas erfarenheter. För egen del bar jag länge på en önskan att skriva om dem som betydde mycket för mig som ny folkhögskollärare, men först i mitten av 1990-talet blev det av att intervjua de tolv 'vägvisare' jag valt ut helt subjektivt." Boken kan beställas direkt från Monica, e-post [monica.roselius@folkbildning.net](mailto:monica.roselius@folkbildning.net), tfn.013-592 98.

Med detta ber vi i redaktionskommittén  
att få önska alla Folkhögskoleveteranens läsare

**God Jul och Gott Nytt År!**

## Folk-högskola – intryck från två olika lärmiljöer

Det var Första Adventsfirande på folkhögskolan för så där 65:e gången i skolans historia. För min egen del var det nog för 25:e gången. Trevlig tradition med stearinljus, adventspsalmer och gott hembakt fikabröd tillsammans med anställda, anhöriga och helgstannande elever. En milstolpe som markerade att den tuffaste perioden på en stor internatskola höll på att ta slut: November månad. Den månad på året då smekmånaden är över. Det är mörkt och ruggigt ute, lärarna börjar ställa större krav på eleverna, man har tröttnat på en del av sina korridorkompisar och deras kylskåpsbeteenden, klagomålen på maten och matpriserna dyker upp, nätterna blir för korta och ibland våta, grannarna hör av sig...

På väg ut från adventsfirandet tänkte jag: "18 år som rektor – inte en november till". En av lärarna hade en make som jobbade på Högskolan och lite à passant slängde jag ur mig en fråga till honom: "Har du inte ett jobb till mig?". Svaret kom blixtnabbt: "Jovisst!" Så blev det.

Jag fick löfte om 25%:s anställning från början, men begärde ändå tjänstledigt till 100%. Så började äventyret för mig när jag tog steget från att ha levt större delen av mitt liv i folkhögskole-/folkbildningsmiljö och ramlade in på den akademiska arenan och blev universitetsadjunkt i pedagogik och senare i utbildningsvetenskap. Nu är jag på väg att lämna yrkeslivet i egenskap av avdelningsledare för just avdelningen för Utbildningsvetenskap och Språk på Högskolan Väst i Trollhättan – högskolans största avdelning med fokus på lärarprogrammet. Två olika lärmiljöer – eller?

Det var ett stort steg att ta. I början kände jag mig ganska liten. Det svåraste var att den kollektiva känslan jag hade med mig från folkhögskolan saknades. Här var alla noga med att bevaka sina intressen och dörrarna in till arbetsrummen var bokstavligen talat väldigt ofta stängda. När jag talade med mina kollegor tyckte jag mig märka hur viktig det var med "namedropping" och då handlade det inte om rektorn på Hampnäs eller Hvilan utan om forskare och professorer som jag aldrig hört talas om. Dessutom tyckte jag mig förstå att det fanns så mycket litteratur som alla utom jag läst, trots att jag förpestat min semestrade

familj med en trave böcker under sommaren. Till råga på detta förstod jag snart att min prefekt nog inte ansåg mig tillräckligt meriterad för en adjunktstjänst, trots en färsk amerikansk mastersexamen. Sedan var det ju detta med undervisningen, där jag insåg att "kravet" var en hög väl preparerade overheads. Jag var definitivt B-lagsspelaren som fått en reservplats i A-laget. Tur att jag var tjänstledig. Å andra sidan – vad mycket fritid och frihet jag hade fått ...

Det som fick mig att ändå fortsätta och senare säga upp mig från rektorsjobbet var att jag efterhand började inse att det akademien behövde var mer av folkbildningstänkande och att jag förmodligen hade en del att bidra med i förlängningen. Redan från början vill jag dock tillägga att det motsatta också gäller och vi är olika som människor när det gäller var vi tycker styrkan finns. Jag känner för egen del att jag tagit ställning och kan göra det efter att ganska intensivt ha levt i båda dessa lärmiljöer.

Det fascinerande med att jobba på en högskola är trots allt att få vara med där framme vid den s k forskningsfronten även om man ibland undrar vad det är man bildar front mot efter många års intensiva studier/forskning. Men så som kraven idag ser ut på aktualiserade litteraturlistor och ajourhållande av forskningsrön så blir man lite "nersmittad" av både det ena och det andra. "Kunskapen" prioriteras onekligen framför det sociala jämfört med hur folkbildningsmiljön ser ut. Denna kunskap ska dessutom vara verifierbar och så valid som möjligt. Att det sedan många gånger innebär en smalare spetskompetens hos en del lärare må väl vara hänt. Att lyssna till en kollega som presenterar forskningsresultat som är väl förankrade kan vara en njutning.

Jag tyckte jag fick en naturlig arena att jobba från genom att jag tidigt fick ta ansvar för och utveckla fristående kurser i Arbetslivets pedagogik. Det var på den tiden då begreppet "Lärande organisationer" var på tapeten. Dessa kurser lockade studenter från så många olika arbetsområden: offentlig förvaltning, vård, skola, omsorg, industrier, försvaret etc. Litteraturomfånget var ganska gediget och examinationskraven omfattande och det krävdes en hel del förberedelser för en ovan

adjunkt, som dessutom sjunkit ner i rektorstolen under väl många år. Men utvärderingarna blev bra och framför allt gällde det de studiegruppsamtal som var vanliga under dessa kvällssamlingar. När utvärderingarna visade detta kände jag trots allt som "men jag och mina föreläsningar och genomgångar då?" Samtidigt insåg jag det häftiga i att vardagskunskapen från att arbeta och leva i mycket olika miljöer befruktade lärandet på ett sätt som ju var mycket "folkbildningsmässigt". Det fungerade även i högskolemiljö!

Efter närmare tio år på högskolan känner jag ju också hur begrepp som fenomenologi, diskursanalys, kontextuella dimensioner etc. blir allt mer i fokus för tänkande och forskning. Tankegångar som talar om hur viktigt det är att sätta in resultat i sina olika sammanhang och att inte göra för snabba tolkningar utifrån insamlade fakta. För mig känns detta som väl i linje med de tankegångar om människor och sociala system som jag har med mig i blodet från alla år inom folkbildningsarbete och som en motbild till en föråldrad (?) syn på hur akademisk forskning idag går till. Den akademiska dialogen pågår ständigt!

Det som också pågår ständigt är utvärderingsansträngningarna. Allt ska utvärderas och helst så snabbt och effektivt som möjligt. Det är såväl studenter som kursledning och programansvariga, men även – och i allt högre grad – Högskoleverket som enligt regelsystemet ska få besked om hur väl de olika studentgrupperna lyckats nå upp till målen. Dessa mål ska för övrigt också granskas av Högskoleverket. Det handlar om vikten av jämförbarhet när t ex. programstudenter ska byta högskoleort eller återkomma efter ledigheter av olika slag. Men det handlar också om studenters rättssäkerhet så att alla i de stora studentgrupper det ofta handlar om ska veta att de blir lika behandlade som alla andra. Det är dessutom inte bara kursplaner, föreläsningar, litteraturlistor, examinationer som nagelfars utan även statusen på lärarna. Här ligger nog det största stressmomentet för lärare på akademien: Att ständigt vara utsatt för värderingar och jämförelser. I flera av de många utvecklingsamtal jag ansvarat för har jag t ex hört av adjunkter att de känner sig allt mindre värda i relation till lektorer och professorer. I mina bittraste stunder har jag uttryckt det så här: I akademien är man inte alltid uppskattad

för den man är. Man borde alltid vara en annan med flera akademiska poäng, skrivna och godkända artiklar och om inte disputerad så i alla fall med en magister- eller mastersexamen.

Kanske har folkhögskoletiden för mig förpassats till en allt för romantisk period, men visst tror jag att lärare inom svensk folkhögskola inte utsätts för denna "uppassning" på samma sätt. Kanske det beror på det mindre formatet som gör att fler sidor av personligheten får en chans att spela roll. Man behöver inte vara expert inom ett relativt snävt område utan kan leva med i den pågående lärprocessen på ett mer naturligt sätt. Det kollektiva ansvaret för hela konceptet, inte minst i internatform, gör också öppenheten mellan kollegorna större. Dialogerna med eleverna, som jag snarare skulle vilja kalla deltagarna, blir också mer naturliga och underlättar feedback och förändringar. Men jag vill understryka att denna goda stämning går att bygga upp också inom akademien. Det har jag många goda exempel på, men det kräver mer ansträngning.

En av de största skillnader jag upplevt gäller dock just totalmiljön. Då tänker jag på allt det jag under mina folkhögskoleår fått ta del av i form av konserter, teaterföreställningar, dramaövningar, idrottsevenemang, andakter, filmer, författarbesök, lyrikkvällar, internationella utblickar etc. och t o m samkväm. Jag är så oerhört tacksam över att på hemmaplan fått ta del av såväl operarepetitioner och -föreställningar som mina första jazzkonserter, fått möta såväl cellister som vibrafonister, biskopar som fotbollsspelare, indier och palestinier osv. Visst dyker det upp erbjudanden om kultur-evenemang och inte minst föreläsningar och seminarier på högskolan, men det blir inte på det intima sätt som jag minns från åren på folkhögskolan. Kanske har det att göra med att jag gjort dessa upplevelser tillsammans med såväl kollegor som folkhögskoledeltagare med så totalt olika kunskaps- och erfarenhetsbakgrund. Kalla det folkbildning!

Detta understryker också vilket privilegium det är att få komma människor så nära som man får i en folkhögskolemiljö. Utrymmet för de nära kontakterna är ytterst begränsade i högskolemiljön. Visst har jag fått följa studenter under deras 3½ år på läroprogrammet och sett deras utveckling, men de konkreta mötes-tillfällena har varit relativt få och korta.

Jag är medveten om att de mer gedigna kontakter man kan bygga upp i folkhögskolemiljön är på gott och ont. Det innebär inte bara att få se hur lärandet medför ett större självförtroende och engagemang utan också svåra konflikter att hantera och ta ställning till. Men att folkhögskoleelever fortfarande talar om "de bästa åren i mitt liv" är unikt. Har faktiskt inte hört detta uttryckt av högskolestudenter. Ett för mig mycket talande exempel på mötet mellan folkhögskola och universitet upplevde jag för ett antal år sedan på "min" folkhögskola. Vi hade då ett samarbete med Springfield College i USA och av en slump kom en av universitetets professorer i kontakt med en elev på kursen för vuxna lindrigt förstånds-handikappade som var förlagd till folkhögskolan. Vid varje besök sökte denne professor upp denna folkhögskoleelev som på knagglig engelska beskrev sin situation och vad kursen betydde för honom. Det öppnade ögonen för denna professor vad svensk folkbildning var. Denna blandning av människor med så helt olika bakgrund på en relativt liten lärarena är onekligen något unikt, som jag är så tacksam att ha fått uppleva!

Mina år på högskolan har å andra sidan inneburit att jag avdramatiserat det akademiska statustänkandet. En professor har väldigt mycket erfarenhet, men är ju en människa bland alla andra när man sitter i enrum för t ex ett utvecklingssamtal eller vid fikabordet. Detta är, som jag tidigare nämnt, en av tjugningarna med det akademiska livet – att man på sätt och vis lever i en ständig fortbildningsmiljö och får tillgång till forskningsrön och aktuell uppdaterad litteratur inom många områden. Det skulle det nog behövas mer av inom folkhögskolevärlden.

Så har jag då kanske glömt den allra viktigaste skillnaden: Det fria och frivilliga. I och för sig så ska ju forskning och utvecklingsarbete inom högskolan vara fri från yttre påtryckningar. Mest tid och energi har jag dock lagt ner på lärarutbildningens område, vilken ju är landets största uppdragsutbildning, som i stort sett får nya direktiv efter varje val. Så av det jag sett är friheten mycket begränsad. Jag kan då känna mig lite stolt över att ha fått ägna större delen av mitt yrkesverksamma liv inom en utbildningssektor som byggt på frihet och frivillighet. Visst har det funnits vissa gränsdragningar, men möjligheten till nya uppslag med korta besluts-

vägar är ändå det jag vill lyfta fram. I det ljuset ser akademien stelbent ut.

Nu gäller det bara att ta vara på det förtroende som riksdag och regering fortfarande ger till denna unika utbildningsform för vuxna som folkhögskolan innebär. Lite orolig blir jag när jag just läst en färsk doktorsavhandling från Göteborgs universitet. Den heter "I otakt med tiden? Folkhögskolorna i ett föränderligt fält" och författare är Caroline Runesdotter, som försvarade sin avhandling vid Göteborgs universitet i juni 2010. Det är en mycket läsvärd avhandling där hon beskriver hur folkhögskolan i Sverige utvecklats under sina drygt 140 år med tanke på samtida trender i samhällsutvecklingen. Den bygger inte minst på intervjuer med ett antal rektorer. När hon ser på folkhögskolans nuvarande situation tycker hon sig framför allt se en skolform som är ytterst beroende av marknadskrafterna och med rektorer som i första hand bör vara goda marknadsförare. Hon ser också en folkhögskola med allt yngre deltagare som ställer allt större krav på den "vara de köpt". Om nu detta är sant blir jag orolig för att folkbildningen närmar sig akademien med sitt konkurrens- och ekonomiska anpassningstänkande. Visst fanns dessa tendenser redan under min rektorstid, men knappast så uttalat som nu. Kanske är den stora rektorsomsättningen ett tecken på detta?

En annan aspekt som Runesdotter lyfter fram är att folkhögskolan med sin stora frihet, uppfinningsrikedom och flexibilitet genom åren många gånger varit föregångare inte minst vad gäller pedagogik och didaktik. Hon tycker sig nu se att den rollen förbleknat. Andra utbildningsanordnare (t ex högskolor) har hunnit ikapp när det gäller att använda sig av temastudier, arbetsintegrerat lärande (för övrigt just Högskolans Västs specifika profil), smågruppsarbeten etc. Vilka nya unika grepp kan folkbildningen bidra med nu? Eller räcker det med att befästa och fördjupa de metoder som genomsyrat folkbildningen de senaste årtiondena?

Hur som helst är jag tacksam över att ha fått vara engagerad i båda dessa världar. Jag vill avsluta med att berätta om en för mig mycket avgörande upplevelse. Jag hade suttit i en föreläsningssal på Högskolan Väst och lyssnat på en kollega som presenterade några av sina forskningsrön. Jag hade inte så stora förvänt-

ningar, men han gjorde det riktigt bra. Direkt efter detta tog jag bilen till Uddevalla, där jag var värd för en kvällsföreläsning i folkrörelse regi som samlat dubbelt så många åhörare som vi var på högskolan. Vi hade besök av Tomas Sjödin, som berättade utifrån sin då nyttigvna bok där han beskriver sina egna upplevelser av att vara förälder till svårt handikappade barn. Mycket intressant, men efter en stund slår mig tanken "hur kan han stå här inför 100 personer och säga detta utan att ha det vetenskapligt förankrat?" Jag hade fått akademismitta och det gjorde mig orolig. Sedan den dagen har jag levt med föreställningen att båda "värld-

arna" behövs, men att den ena inte är förmer än den andra hur paradoxalt det än kan låta när en universitetsadjunkt säger så. Men folkbildningssjälen lever kvar och det är jag tacksam för. Jag tror också det är ytterst viktigt att vi tror på dessa ideal för att bli trovärdiga i mötet med andra miljöer. Utan att förhäva mig anser jag att jag lyckats "smitta" ner min sista arbetsmiljö en del med detta – och det är jag glad för!

Dessutom har jag nu tillåtit mig att skriva en artikel utan referenslista på slutet – det känns också skönt!

Per Nordqvist

## Västerås en ung rörelsefolkhögskola - eller två?



Foto: Sigurd J. Zetterqvist

Från vänster: Lars Forsmark, rektor på Västerås folkhögskola, Jörgen Håkansson, Erik Wall, S-O Larsson, Tomas Aronsson, utbildningschef och Berit Forsberg

**Vad gör studieförbund och deras medlemsorganisationer, när landsting koncentrerar sin verksamhet till sjukvården och kollektivtrafiken i regionen – och avvecklar sina folkhögskolor?**

Veteranföreningen hade förlagt sin studiedag höstterminen 2010 till Västerås folkhögskola. Tjugoen medlemmar i föreningen hade hör-

sammatt inbjudan till heldagsseminariet i lokalerna vid Djäkneberget en kylig och solig oktoberdag.

**Tomas Aronsson**, titel utbildningschef för både Västerås och Bergslagens folkhögskolor, delgav oss sin väg in i svensk folkbildning. Det startade på folkhögskoleinternatet, Tollare närmare bestämt, där hans blivande föräldrar

kärleksfullt möttes. Redan före sin egen skolgång folkbildades Tomas på ABF-studieexpeditionen i Hallstahammar. Rektorstjänsten i Västerås tillträdde från en tjänst vid Folkbildningsrådet, då studieförbundsformatet av svensk folkbildning hade fyllt hans myndighetsadministrativa gärning. Tomas hade varit tillsynsmyndighetens representant i ombildningen av landstingsägd folkhögskolefilial till rörelsefolkhögskola och på den vägen var han nu "ute i verkligheten", dvs Västerås.

Rektorn och utbildningsledaren för IT-stödd kursverksamhet **Lars Forsberg** välkomnade oss till skolan, introducerade sig själv och sitt bidrag senare under studiedagen på en skala:

- Här sitter ju sex hundra års samlad folkhögskoleerfarenhet. Vad har jag att berätta er?

Det hade han. Om IT-stödd verksamhet i skolans profilkurstyp *distansutbildning vid folkhögskola*. Bland oss Västeråsdagen församlade återfinns, ärligt sagt, liten andel årserfarenhet av *flexibel utbildning på distans i folkbildningen*. Vad menas med en IT-veteran? Finns sådana när omloppstiden för IT i brukarledet är på nivån 18 månader?

Efter den välsmakande lunchen i restaurangen på toppen av det närbelägna Djäkneberget mötte vi studiedagens tredje inledare, styrelseordföranden **Per-Inge Ahlbäck**. Han hade varit med i styrelsen sedan starten, nej! styrande aktiv redan de femton åren före rörelsefolkhögskolans startår 1997.

**Det var ett osäkert läge att starta en folkhögskola på 1990-talet.** Per-Inge talade nu till folkhögskoleveteraner, som sammantaget verkat vid folkhögskolor vars pionjärtids kamper ofta hade övergått till stadiet av vardagslit. Vi hade under uppskattade avbrott med jubileumspublikationer och festtal stärkande tagit del av dessa efter ytterligare ett genomlidet årtiondes vardagsmöda för att få just "vår skola att gå runt" även under de slimmade stats- och landstingsbidragens 1990-tal och in i det nya millenniet med 1800-talskonstruktionen ...

Att göra sig till folkhögskolepionjär då; kamikazepilot, eller ... Per-Ingens berättelse handlade om hur "två - eller snarare fyra - tomma händer" i tiden och orten mötte ett landsting som ville avveckla huvudmannaskapet för sin verksamhet till stor del finansierad av statliga folkhögskolebidraget.

Det var år av två steg fram och ett tillbaka (eller var det tvärtom?) innan den till Västerås förlagda Tärna-filialen kunde släppa sin verksamhetsledare, Erling Holmström, att anställas i nya rörelsefolkhögskolan som rektor; (Erling själv deltog under studiedagen och anmälde sig som Veteranföreningens senaste medlem efter sina hittills fem år som emeriterad folkhögskolerektor; välkommen!).

**Nu intensifierades inriktningen på studerandegrupper, vilka bodde i regioncentret och inte hade haft en tanke på att låna upp studiemedel för ett internatår i etablerade folkhögskoleorter,** där befolkning och kommunledning redan var märkta av Bergslagskrisen som ärrbildning i en industriavvecklad framtid.

Det är nu fem år sedan Erling avgick som rektor och Tomas tillträdde. Ännu är inte struktur-omvandlingen av landstingsfolkhögskolor till rörelsefolkhögskolor över; Per-Inge var styrelseordförande även i **Bergslagens folkhögskola.**

**Denna nya rörelseskola hade övertagit kursvolymen hos nerlagda Skinnskattebergs folkhögskola men inte lokalerna, trots det symboliska priset.** För utvecklingsprogrammet gällande tidigare landstingskolans estetiska kurser hade Bergslagens folkhögskola påbörjat samverkan med Norbergs kommun och dess satsning på kulturverksamheter i besöksnäringen. Det innefattade även folkhögskoleinternat, då kursdeltagares hemorter låg även utanför Bergslagsregionen.

Folkhögskolor under utveckling behöver *aktörer som vet* att såväl *samverka* gentemot beslutsfattande politiker och utbildningsmarknaden som att *konkurrera* med andra folkhögskolor om samverkansparter och folkhögskoleelever. Studiedagen med emeriterade rektorer och folkhögskoleveteraner gav vittnesbörd om en ny huvudmannamodell jämfört med den / de som gällde när övervägande delen av deltagarnas sex hundra års samlade erfarenhet byggdes upp.

**Innovation av styrelseansvarets utövande blev studiedagens huvudtema.** Studiedagens deltagare mötte temat som en etablerad, men ännu inte fullbordad, praktik av folkbildningsförordningens handlingsutrymme för det sedan 1991 förstärkta huvudmannansvaret, nämligen att deras folkhögskolor får ha gemensam styrelse.

Den okonventionella folkhögskolepraktiken i den unga - eller var det två? - rörelsefolk-högskolan i Västerås bör kunna generera kommande studiedagars innehåll och inriktning. Nyordningen inverkar uppenbart på det - oftast oskrivna och tysta - triangelavtalet mellan styrelse, rektor och lärare om ansvar för "vår folkhögskola". Det i sin tur inverkar på en fjärde betydelsefull aktionsgrupp: folkhögskolestuderande, särskilt de som redan gått klart sina kurser, men inte lämnat tankar och omsorg om "vår skola".

Den iakttagelsen blev för undertecknad det viktiga resultatet av studiedagen med Västerås och Bergslagens folkhögskolor.

Skrevet av en veteran på sin första studiedag, nyss avknoppad från Sigtuna fhs.

Sigurd J. Zetterqvist

PS Den som vill - och har en fungerande uppkoppling mot webbservern - kan ta del av Erling Holmströms tioårskrönika 2007 på länken <http://www.vasteras.fhsk.se/elevsidor/2007/jubileum02.htm>

Birgitta Selldén omnämns av Erling som viktig aktör redan under Tärna-filialens pionjärtid i regioncentret Västerås. Birgitta hade, nu som medlem i veteranföreningen, initierat att föreningens studiedag denna höst arrangerades av Västerås folkhögskola. Tack, Birgitta! DS

## Fritidsledarskolorna – en progressiv kraft i folkhögskolan

När "folkhögskolans veteranförening" ordnade ett seminarium om "Progressiv folkhögskolas" verksamhet i våras fanns flera med, som varit mycket aktiva vid startandet av "Fritidsledarskolorna", den tvååriga fritidsledarutbildningen på folkhögskola. Vår egen starka upplevelse var att den utbildningen också hade varit en viktig progressiv pedagogisk kraft, som på många skolor lett till en förnyelse av det pedagogiska samtalet.

Den omfattande administrativa och praktiska process som det innebar att utan statlig hjälp starta en gemensam tvåårig yrkesutbildning på ca 15 skolor finns väl dokumenterad i boken "Fritidsledarutbildning – en utbildning underifrån" (Liber). Den rymmer däremot mindre av dokumentation av det ständigt pågående pedagogiska och didaktiska samtal som var en oskiljaktig del i arbetet. En viktig del av Fritidsledarskolornas tillkomst var skrivandet av Läroramar och Pedagogisk grundsyn, där ett antal gemensamma arbetsområden/arbetsätt lades fast och, i anslutning till varje arbetsområde, en beskrivning av innehåll och didaktik (fast vi inte använde detta begrepp då). Dessa dokument kom till under en lång serie av konferenser med deltagare från samtliga medlemsskolors lärarlag. Dessa konferenser präglades av pedagogiska diskussioner, där deltagarna måste motivera sina ibland mycket olika bilder, tankar och konkreta förslag till hur ett ämnesblock skulle läggas upp. Allt koordinerades av en mycket aktiv styrelse bestående av ett antal valda kursföreståndare.

Detta skedda i många fall med litet stöd från den egna skolledningen.

För att reflektera en smula över vad vi i ett nu fyrtioårigt perspektiv åstadkommit i allmänhet och pedagogiskt i synnerhet samlades delar av den första styrelsen hemma hos Egil och Helena Boräng på Valltrand i Sörmland till en lysande blandning av gemenskap, analys och kräftfiske med åtföljande samvaro.

Deltog gjorde Egil Boräng (Kjesäter), Rune Nilsson (Tollare), Björn Ericson (Fornby), Hans Hartman (Sigtuna), Olle Assarsson (Valla/Hästsporten), Anders Ljunggren (Malmfälten/Ingesund) och Jan-Erik Mellin (Karlskoga-Lidingö/Sigtuna)

Åtarseendets glädje var stor. Även om några hade mötts under åren gällde det inte alla och samtalen kring det intensiva samarbetet för 30-40 år sedan blev glada och fyllda av berättelser kring upplevelser som haft avgörande inflytande på våra yrkesliv. I detta långa perspektiv får berättelser inte bara en underhållande och personlig betydelse utan berättelser får också en viktig både rekonstruerande och dekonstruerade betydelse. Allt eftersom högarna av kräftskal växte steg en alltmer gemensam berättelse om Fritidsledarskolornas barndom fram.

Utöver alla nostalgiska berättelser om gamla, goda tider hade vi två mera seminarieliknande pass där vi reflekterade över i vilken samhällskontext som den samordnade fritidsledarutbildningen kom till, om hur vi uppfattade den och vad vi ville förändra.



## Förebyggande arbete i bakvatten

Björn Ericson ansvarade för det första arbetspasset. I sin reflexion över fritidsledarutbildningens utveckling (Fornbys variant lades ner 2005-06) hade Björn börjat med att kolla vad han skrev i början på 1990-talet i sin bok "Med samfällid kraft". I den fanns en uppgift om antalet fritidsledare 1989, något år innan 90-talskrisen (den, när räntan skenade och Bildt-regeringen fick samla oppositionen för att genomföra en kraftig åtstramning av de offentliga utgifterna – läs det sociala skyddet!). Då var antalet 5.841. I den senaste mätningen av kommunalt anställd personal inom olika former av fritidsverksamhet från 2009 var antalet nere i 4.767! Det innebär att under den här tjugoförårsperioden, så har antalet minskat med nästan 20 %. Samtidigt vet vi att vårt land har blivit rikare sedan dess. BNP per capita har ökat med knappt 30 % under samma period (från ca 215 000 till 278 000 kronor per person i fasta priser)!

Vad uttrycker denna förändring i synen på det förebyggande arbetet, om vi tar fritidsledaryrket som en av många uttryck för detta? Samhällets förtroendevalda har valt att satsa mindre på den här typen av verksamhet. Det tror jag att alla känner igen från sina hemkommuner och i andra iakttagelser från skolans och omvårdnadens värld.

Vart går de nya resurserna, som skapats under den här perioden? En reflexion är att en större andel används till privat konsumtion. Vi använder t ex en allt större andel till det som inom nationalräkenskaperna brukar kallas "mediekonsumtion och investeringar". Fritiden har privatiserats allt starkare. Det syns inte minst genom all den "underhållning", som byggs in i hemmets olika digitala apparater. Det har också funnits en misstro mot tankarna om vad "det starka samhället" kan åstadkomma parallellt med att man på lokal, kommunal nivå "tvingats" till omprioriteringar inför stagnerande skatteinkomster periodvis.

Samtidigt visar mätningarna att de sociala och ekonomiska skillnaderna ökat under denna 20-årsperiod. Det handlar om människorna på välfärdens bakgård, som befolkas av långtids-sjuka, arbetslösa, handikappade, nya svenskar m.fl., som blivit förlorarna i de nya synsätt, som växt fram under de senaste decennierna. Bland deras barn och ungdomar återfinns också

många av dem som vi kanske borde ha koncentrerat det sociala och förebyggande arbetet på? Det finns en viss uppgivenhet inom de organisationer och myndigheter, som ska arbeta inom dessa sociala fält, och som reflekterar de nya värderingar, som växt sig stora under senare tid. Ta för dig, utnyttja alla möjligheterna som växer fram, satsa på dig själv, res och se dig om, visa upp dig osv. är några av de signal-system, som tagit över de ungas medvetande på gott och ont (det är ju aldrig de ungas fel, det är alltid vuxna som bäddar för situationen, när de t.ex. gör kommers av "underhållnings-och prylbehoven").

Vi får väl ta på oss en del av "bakläxan" i en sådan här utveckling. Vi har inte kunnat hävda behovet av de förebyggande insatserna nog kraftfullt. Vi har kommit till korta i det cirkus-artade mediebrus, som väller över oss alla och som gör synfälten begränsade för många. Vi har inte lyckats ge bilder av hur viktiga mötet mellan engagerade vuxna och vilsna unga fortfarande är. Många av oss har tvekat att ta till orda och lyfta fram andra perspektiv på samhällsutvecklingen. En av konsekvenserna har vi sett i den halvering av antalet skolor som driver fritidsledarutbildningar, bland annat som ett resultat av den ovan skissade samhälls-omdanningen.

En viktig del av den pedagogiska diskussionen var också hur folkbildning i allmänhet och självbildningsidealet i synnerhet kunde utformas inom ramen för en yrkesutbildning. Vi hade fördelen att särskilt de första åren ha många mycket kapabla och viljestarka studerande som drev igenom den egna gruppens mål och tog initiativ till hur utbildningen skulle läggas upp. Detta ledde till tydliga förändringar i lärarrollen, där auktoriteten snarare satt i den kompetensgruppen uppfattade hos lärarlaget, än i någon traditionell, ämnesbunden auktoritet .

Vi konstaterade att vi delvis lyckades med att etablera utbildningen inom folkhögskolans ram framförallt genom det särskilda statsbidrag till praktiken som inrättades och att SÖ med be-näget bistånd från organisationen omvand-lade Fritidsledarskolornas egna dokument till en officiell studieplan. Vi lyckades också etablera utbildningen, som en given ingång för våra utbildade fritidsledare både hos folk-rörelser och kommunernas fritidsförvaltningar.

Vad vi däremot misslyckades med var att skapa

en formell relation mellan fritidsledarutbildning på folkhögskola och samhällets universitets- och högskolebaserade utbildningar. Riksdagen tog beslut om att "fritidsledarutbildning på folkhögskola motsvarar högskola", men denna sats fylldes aldrig med något konkret innehåll. Dåvarande UHÄ visade tydligt sitt motstånd genom att den partssammansatta arbetsgrupp som tillsattes aldrig lyckades producera något bestående.

Vi kunde också konstatera att "Progressiv folkhögskola" och "Fritidsledarskolorna" aldrig kom till något verkligt samtal med varandra

annat än genom några personalunioner. "Progressiv" kom att uppfatta sig själv och uppfattas som en grupp individer som ville utveckla sig själva och sin undervisning och därigenom påverka sina kolleger. Fritidsledarskolorna var arbetslag som skulle sjösätta en gemensam yrkesutbildning, skriva gemensamma dokument och "sparka på byråkrater". Men de pedagogiska samtalen tycks ha varit mycket besläktade. Tillsammans kanske vi ändå gjorde skillnad!?

Björn Ericson/Jan-Erik Mellin

## FÖRFATTARREPRESENTATIONER

### Per Nordqvist

har bl. a. varit lärare och rektor vid Ljungskile folkhögskola, metodiklektor på folkhögskolläraryrkesutbildningen i Linköping samt universitetsadjunkt och avdelningsledare vid Högskolan Väst.

### Jan-Erik Mellin

Lärare på Karlskoga folkhögskola, SMF:s ledarinstitut och Sigtuna folkhögskola. Rektor på Lidingö folkhögskola 1981-1993. Var den förste ordföranden i samarbetsorganisationen Fritidsledarskolorna.

### Björn Ericson

Ansvarig för fritidsledarutbildningen på Fornby fhs under tiden 1971-1995. Folkbildare, författare och föreläggare.

### Sigurd J. Zetterqvist

Pol. mag., systemvetare. Lärare 1967 – 2010 på Oskarshamns och Sigtuna folkhögskolor.

### Leif Martins

Kulturgeograf. Lärare 1989 – 2005 på Kvarnby folkhögskola

## Några glimtar från folkhögskoleveteranernas studieresa till Berlin 4 – 7 oktober 2010

De flesta flög från Arlanda. Maud och Tore (Närke) sällade sig till skåningarna och tog flyget från Kastrup. Avfärd i svinottan. Bengt Hall hade bemödat sig att jämföra priser och avgångstider. Vi följde hans förslag att ta taxi från Lund till Kastrup via Hjärup. Bengt fick ta ett senare flyg, eftersom han skulle på begravning.

Vid säkerhetskontrollen visade det sig, att en i gruppen glömt att flytta ett par tillhörigheter från handbagaget till incheckningsväskan. Dessa togs i beslag. På väg till planet upptäckte han att han inte återfått pass och boardingcard. Samtidigt ropades namnet ut att han skulle infinna sig vid säkerhetskontrollen. Rusning tillbaka och mötte där bistra miner. Under-tecknade i hast papper med erkännande att

mordvapen medförts samt att beslaget godtogs. Svårligen anfäktad av självanklagelsen över sin egen försumlighet, rusade han så tillbaka och alla kom iväg.

Efter att vi installerat oss på hotellet och ätit frukost, var det så dags för stadsvandring. Snart stod det ganska klart att vi gick olika fort. "Hjälpsamme Herrn" bad sin kamrat att hasta ikapp den försvinnande täten där framme, medan han själv stannade för att invänta den efterkommande kön. Nä, ingen efterslänrare dök upp och kamraten fann ingen där framme, som han kände igen. Förklaringen var enkel: Täten hade vikit av och gått över gatan och de i kön hade observerat detta. Som det kan bli! Nåväl, vi var snart återsamlade, men strax efter inträffade nästa försvinnande, då vi plötsligt

saknade en i gruppen. Vi väntade och letade utan resultat. Slutligen gav vi oss av och se, utanför Gedächtniskirche fick hon syn på oss. Denna fördröjning gjorde att en del punkter på programmet fick strykas.

Föregående dags firande av att det var 20 år sedan muren föll kunde man se här och var i form av s.k kravallstaket som låg i drivor, bl.a på Alexanderplatz och Brandenburger Tor. Men det var också det enda. Firandet hade tydligtvis gått ganska lugnt tillväga. Såg det berömda riksdagshuset och det stora, märkliga minnesmonumentet över nazismens judiska offer.

Senare på eftermiddagen och kvällen var öppen för fritt strosande, vilket var mycket behagligt i det ljumma brittsommarvädret. En liten del av gruppen fann det lämpligt att avsluta dagen med ett stopp på en Bierstube nära hotellet. Olika tecken tydde på att det verkade vara ett ställe för bögar – påstod de stora pojkarna i sällskapet. Ölen smakade bra. Övriga näringsställen runt hotellet verkade ha samma karaktär. Onekligen en fläkt av Christopher Isherwoods "Goodbye to Berlin" och det hektiska nöjeslivet omkring 1930.

Efter frukost nästa morgon började vi så traska igen. Dock inte så långt eftersom vi löst 72 timmars färdbiljett för turister. Denna biljett gällde för såväl U-bahn, S-bahn, spårvagn och buss. Till Treptower Park, som var en lika välskött som imponerande anläggning. Det hela är ett monument över Röda armén, som segrade över den tyska. En stor, öppen plats med välklippta gräsplaner, träd och buskar. På avstånd såg man den stora statyn av den ryske soldaten med ett litet barn på armen (framtiden) och under foten ett söndertrampat hakkors. Det var stort, mäktigt och starkt berörande. Ett värdigt minnesmärke över de 20 miljoner (!) ryssar som dog i kriget.

På eftermiddagen besökte vi en folkhögskola, vars upplägg och kursutbud närmast var något i stil med Komvux hos oss. Redovisningen var översiktlig och grundlig. Det var därför enkelt att göra jämförelser med svenska förhållanden. Helt klart att de skiljer sig ganska markant i flera avseenden.

Nästa dag åkte vi ut till Sachsenhausen, det gamla koncentrationslägret från Nazitiden. Det ligger en bit norr om själva stadskärnan i Berlin

och från tåget kunde vi då se de delar av Berlin vi inte traskade runt i. Sachsenhausen var inte ett förintelse- snarare ett arbetsläger. Som Paul kommenterade med att de intagna dog i alla fall av svält, umbäranden, sjukdomar och orimligt hårt arbete. Det var en skakande upplevelse att gå runt där, eftersom allt har lämnats som det en gång var.

På eftermiddagen kom Paul riktigt i gasen. När vi stod på Postdamerplatz och han livfullt beskrev denna Berlins geografiska centralpunkt, som nu återtagit sin roll som urbant centrum (trafikintensiteten var nära smärtgränsen). Pauls sätt att guida följde gärna mönstret: "Det vi nu ser här är /.../. Under DDR-tiden fanns det /.../". Vidare: "Under andra världskriget /.../ (vanligtvis bombat till grus och aska). Samt: "Under Weimar-republiken var det /.../". Det var som att han hade en overhead-apparat där han lade dessa tidsbilder, skissade på transparenta ark, ovanpå varandra. Sålunda fångade han utvecklingen på dessa platser i Berlin på ett överskådligt sätt. Som Maud och Tore uttryckt det: "Folkbildning när den är som bäst." Hans benägenhet att börja prata med vem som helst firade här en oväntad triumf. Efter en kort stunds samspråk med ett par visade det sig, att hans kusinbarn (eller något ditåt) i USA kände dessa till ganska väl. En smält överklig bekräftelse på att Postdamerplatz är stället där allt strålar samman.

Sedan fanns det olika önskemål så gruppen delades upp. Ett par gick med Paul till "Topographie des Terrors", som låg runt hörnet. Det var vad som återstod av Gestapos hög-kvarter. Endast en fasad hade kvar ytterväggen -ett par meter hög, men i hela sin längd. Denna var bemängd med stora fotografier av det moderna Tysklands framväxt – från 1870-talet fram till andra världskriget. Omedelbart bakom gick en bevarad del av Berlinmuren. Ett effektivt möte av två byggnadsrester - symboler från två epoker. På denna stora, öppna plats hade nyligen uppförts en byggnad som var ett slags museum, som innehåller beskrivningar av den terror som Gestapo utövade. Som Paul anmärkte lär det väl inte finnas något annat land, som har minnesmärken över sina illdåd i denna omfattning.

På kvällen besökte vi Deutsche Oper, som gav

”Tiefland” av Eugen d’Albert. Vackra, wagneraktiga klanger, fina röster, men stillastående händelseutveckling. En statisk historia utan dynamik. Ett intressant inslag var emellertid en månghövdad balett, som med rörelser och skiftande grupperingar ”berättade” händelseförloppet. Men detta kunde inte hindra det från att det blev en synnerligen seg tillställning. En liten tröst är ju att det lär ha varit en av Hitlers favoritoperor.

Åter på hotellet blev det en dragning om Bertholt Brecht och vad han har betytt för utvecklingen av teaterkonsten under 1900-talet – inte bara i Berlin och Tyskland utan i hela Europa.

Nästa förmiddag ägnade vi oss åt att strosa runt i judekvarteren kring Oranienburger Strasse. Där hade man bemödat sig om att renovera och snygga upp husfasaderna. Intressant var den återuppbyggda, mäktiga synagogan. Direkt spännande var det att titta in i vad som före kriget lär ha varit ett av världens största varuhus, ägt av en jedefamilj som förintades. Under lång tid var det helt enkelt ingen ägare till fastigheten. Delvis utbombat hyste det nu en mängd olika verksamheter, främst smide i det man tillverkade skrotskulpturer. Ett högljutt hamrande och bankande präglade detta anarko-1-näste. Där fanns även ett kafé inhytt. Man fick lov att gå in, men inte fotografera. Numera tillskrivs det tre olika ägare varav en tredjedel ägs av de som nyttjar byggnaden.

Så var det då dags att återvända till hotellet och den väntande taxin tog oss till Tempelhof-flygplatsen. Då vi lyfte kom ett minne från skoltyskan för mig: ”Wenn Mann eine Reise getan hat, Mann hat immer etwas zu erzählen.” – eller hur det nu var.

Leif Martins



Foto: Bengt Hall

Kartläsarna är fr.v. Tore Mellberg, Maud Bosson och Leif Martins



Foto: Tore Mellberg

Gatstenar i två rader visar var muren gick



Foto: Tore Mellberg

Tysk radiostation intervjuar reseledaren Paul Reichberg

### Samhälle i förändring – exemplet Malmö 13 – 14 april 2011

Torups roll i den nordiska storpolitiken. Film och samhälle. Västra hamnen: Malmö i förvandling. Information per telefon 040-461363 eller 0768-100389, Leif Martins.

Fortfarande är Folkhögskolans veteranförening inte känd av alla våra pensionerade kollegor. Berätta om föreningen när du träffar på dina gamla folkhögskolevänner! Och glöm inte att betala in medlemsavgiften för 2011 till plusgirokonto 400 28 34 -2, Folkhögskolansveteranförening. Kom ihåg att ange avsändare när du betalar.